

VEREENIGING
VOOR PENNINGKUNST
TE AMSTERDAM

JAARVERSLAG
1947

VEREENIGING
VOOR PENNINGKUNST
TE AMSTERDAM

JAARVERSLAG
1947

BESTUUR

C. G. VATTIER KRAANE	Voorzitter	
Dr. M. A. EVELEIN	Secretaris-Penningm.	
Mr. D. GILTAY VETH	}	
G. H. 's GRAVESANDE		
A. A. M. STOLS		Leden
Jhr. Ir. A. C. VON WEILER		
JAN WILS		

PENNINGRAAD

Dr. M. A. EVELEIN
Mr. D. GILTAY VETH
Jhr. Ir. A. C. VON WEILER
JAN WILS

SECRETARIAAT

NICOLAISTRAAT 5 — 'S-GRAVENHAGE
GIRONUMMER DER VEREENIGING 96820

PLAAT I

1

2

JAARVERSLAG VAN DE VEREENIGING VOOR PENNINGKUNST

1947

Op 17 Juli 1947 had de jaarvergadering plaats ten huize van de voorzitter, waarop o.m. aanwezig was het gerepatrieerde lid, de heer M. A. J. Kelling, door de voorzitter in 't bijzonder welkom geheten. In zake de verkiezing van twee bestuursleden bleek er een misvatting geweest te zijn ten aanzien van het aftreden van de heer C. Vattier Kraane, wiens bedoeling het niet was geweest reeds thans zich niet meer herkiesbaar te stellen. De heer Vattier Kraane werd dan ook als voorzitter herkozen, en eveneens Dr M. A. Evelein tot secretaris-penningmeester, die zich voor dit geval bereid had verklaard alsnog voor een jaar aan te blijven. De penningen, door de firma Gerritsen & v. Kempen te Zeist aan de Vereniging geschonken (zie vorig jaarverslag), werden door de leden met belangstelling bezichtigd. Besloten werd deze penningen toe te voegen aan de verzameling van penningen, welke door de Vereniging in de loop der jaren geslagen zijn. Het vormen van een penningarchief van moderne, in Nederland geslagen penningen, zooals door een der leden werd voorgesteld, kon voorshands geen algemene instemming vinden, zodat het voorstel tot een volgende vergadering werd aangehouden.

Voor 1947 kon de Vereniging nog niet met twee eigen penningen uitkomen. Om de leden echter niet teleur te stellen, werd gaarne het aanbod van de Kon. Begeer aanvaard de door haar geslagen P. C. Hooftpenning ook ter beschikking van de Vereniging te stellen (Pl. I. 1). De penning door de Vereniging zelf geslagen (Pl. I. 2) is bedoeld als een hulde aan de Nederlandse vrouwen voor hun moedig gedrag in de Japanse interneringskampen. De fraaie penning, gemodeleerd door de kunstenaar Titus Leeser te Ommen, vertoont op de voorzijde een geboeide vrouwenfiguur, met het opschrift „Fier en Ongebroken”. De keerzijde draagt het opschrift „Hulde aan de Nederlandse Vrouwen in de Japanse Concentratiekampen”, waartussen de zinrijke symbolen van twee palmbomen en een deel van het z.g. „gedek”, de gevlochten omrastering rond de kampen.

Op 1 Januari 1948 bedroeg het aantal leden 237, tegenover 239 op 1 Januari 1947. In 1947 ontvielen aan de Vereniging door overlijden 4 leden. Voor het lidmaatschap bedankten 10 leden, twee leden werden wegens niet te innen contributie van de ledenlijst afgevoerd. Tegenover dit verlies aan leden staan 14 nieuwe leden, die in de loop van 1947 werden ingeschreven.

De rekening en verantwoording over 1947 aan dit Jaarverslag toegevoegd, werd door de Kascommissie, bestaande uit de heren Dr J. H. O. Reys en J. Verloop, nagezien en goedgekeurd.

M. A. EVELEIN, *Secretaris.*

REKENING EN VERANTWOORDING

ONTVANGSTEN			
Saldo 1 Januari 1947	f	2670	92*
Contributies over 1947	"	1784	35
Achterstallige contributies	"	147	50
Vooruitbetaalde contributies	"	149	94
Surplus wegens contributieverhoging 1947 op vooruitbetaalde contributies in 1946	"	27	50
Nabestelde penningen over 1945/'46	"	62	40
" " " 1947	"	44	45
Overdrukken uit Jaarverslag 1946	"	27	45
Jaarverslag 1945	"	0	50
		f	4915 01

* Hieronder begrepen f 946.50 aan geblokkeerde girorekening.

OVERZICHT DER

	DEBET		
1 Jan. 1947	Saldo Nutsspaarbank	f	684 12
31 Dec. 1947	Rente Nutsspaarbank 1947	"	15 39
		f	699 51

VAN DE PENNINGMEESTER OVER 1947

UITGAVEN			
Honoraria penning 1946		f	425 —
„ penningen 1947		„	550 —
Kosten van aanmaak penning 1946		„	200 —
„ „ „ 1ste penning 1947		„	125 —
265 Afslagen penning 1946		„	397 50
238 „ 1ste penning 1947		„	357 —
Verrekening Kon. Begeer van nabestelde penningen 1945/'46		„	61 65
Alsvoren 1947		„	39 30
Cliché's Jaarverslag 1946		„	96 71
Drukkosten Jaarslag 1945		„	210 77
„ „ 1946		„	234 98
Drukwerk en verpakking 1946/'47		„	108 52
Porti (verzendkosten) 1946/'47		„	92 64
„ (correspondentie) 1947		„	29 62
Plakzegels		„	0 30
Algemene Onkosten		„	20 41
Terugbetaling dubbel betaalde contributie		„	7 50
„ nabestelde penning		„	5 15
Saldo op 31 Dec. 1947:			
Giro 1 ^o Geblokkeerde rekening	f 946.50		
2 ^o Vrije rekening	„ 970.63		
Cassa	„ 9.45		
Saldo Indië (20'6 '40)	„ 23.38		
		„	1949 96
		f	1915 01

Pro Memorie.

Onze correspondent te Batavia deelt ons mede, dat volgens een accountants-rapport vóór de Japanse inval f 450.— in kas aanwezig was, en vermoedelijk nog een bedrag van ± f 150.— daarna in kas zal gestort zijn. Wij hopen van de correspondent binnenkort nog nader hierover te vernemen.

KAPITAALSREKENING

CREDIT			
31 Dec. 1947	Saldo Nutsspaarbank	f	699 51
		f	699 51

1648 - VREDE VAN MUNSTER - 1948

Een dankbaar onderwerp voor gedenkpenningen.

De Vrede van Munster, die een einde maakte aan onze Tachtigjarige Oorlog en in dit jubeljaar 1948 voor de 300ste maal zal worden herdacht, vond plaats in een tijdperk, toen de penningkunst hier te lande haar grootste bloei beleefde. Geen wonder dan ook, dat talloze fraaie gedenkpenningen op de Vrede het licht zagen. De herwonnen vrijheid inspireerde het mensdom tot nieuw initiatief, waardoor in dit vredesjaar voor velerlei ondernemingen van historische betekenis de fundamenteën werden gelegd, hetgeen wederom aanleiding was voor het slaan van gedenkpenningen.

Zo heeft dus het jaar 1648 aan de Vaderlandse penninggeschiedenis een reeks penningen toegevoegd, zó omvangrijk, dat het ondoenlijk zou zijn, ze allen in het bestek van dit artikel te beschrijven. Indien de lezer zich de moeite wil getroosten de bekende „Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen“ deel II van Mr Gerard van Loon op te slaan, dan zal hij de belangrijkste penningen, ongeveer 30 in getal, beschreven en afgebeeld vinden op de bladzijden 309 t/m 332.

Laat ons dus een keuze doen, en allereerst vermelden de penning, welke de stad Amsterdam heeft doen vervaardigen en waarvan het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te Den Haag o.m. een exemplaar in goud bezit.

1. (Pl. II, 1) Op de voorzijde van deze penning ziet men Hercules en Pallas tegenover elkaar staan als verpersoonlijking van Kracht en Wijsheid, bestraald door een hemellicht, waarin de naam Jehovah. Op de grond liggen weggeworpen wapens. Hercules heeft een knots en Pallas een pijlbundel en een speer in de hand, terwijl beiden drie in-een gestrengelde kransen vasthouden, waarvan in de middelste het opschrift te lezen staat: OB - CIVES - SERVATOS (wegens de burgers bewaard te hebben) ¹⁾. Boven langs de rand is een lint met het opschrift: PAX UNA TRIUMPHIS INNUMERIS POTIOR (Een vrede is beter dan ontelbare overwinningen).

De keerzijde vertoont bovenaan het door twee leeuwen vastgehouden Amsterdamse wapen en het opschrift: EXTINCTO-TERRA MARIQUE-PUBLICO BELLOR. INCENDIO-PER LXXX ANNOS CONTINUATO-CUM TRIB. PHILIPPIS HISP. REG.-TANDEMQUE. ODIIS UTRIMQUE. SUBLAT.-ET ASSERTA PATRIÆ LIBERTATE PACIS NOM. ET OMINE ÆTERN.-LÆTI LUBENTESQUE-S.P.Q. AMSTELDAM. C I C I C C . X L V I I I . - S . C . (De algemene brand des oorlogs, die tegen drie Philipsen Koningen van Spanje tachtig jaren achtervolgd was, te water, te land uitgeblust, de vijandschap eindelijk wederzijds weggenomen en de vrijheid des vaderlands verzekerd zijnde, heeft de Raad en 't Volk van Amsterdam, verheugd en blij wegens de zogenaamde en wezenlijke eeuwige Vrede, deze penning op Raadsbesluit doen maken. 1648).

Deze penning werd aan ieder lid van het Stadsbestuur vereerd in goud, gevat in een gedreven zilveren doos. Op de deksel en bodem van deze doos zijn dezelfde voor- en keerzijde als van de penning gedreven, alleen in rijkere uitvoering.

Zo zijn op de deksel nog vier engelenfiguurtjes aangebracht waarvan er twee een vliegend lint vasthouden, waarop het opschrift: OB CIVES SERVATOS te lezen

¹⁾ Deze en de navolgende vertalingen der latijnse opschriften zijn ontleend aan van Loon.

1

PLAAT II

2

2

4

6

6

4

staat, hetgeen bij de penning binnen de krans is aangebracht. De banderol langs de rand wordt door de twee andere engeltjes vastgehouden.

Het drijfwerk op de bodem van de doos verraadt de meesterhand van de beroemde zilversmid Joannes Lutma, de maker van deze penning, het duidelijkst. Op een door engelen, tussen prachtige kwab-ornamenten vastgehouden cartouche is in concentrische lijnen hetzelfde opschrift aangebracht als op de penning. Bovenaan tegen de rand is wederom het stadswapen afgebeeld echter zonder leeuwen.

Merkwaardigerwijze komen ook penningen in goud en zilver voor, die deze beide gedreven plaquettes tot voor- en keerzijde hebben en men heeft zich afgevraagd, hoe dit mogelijk is. Een zekere oplossing is nog niet gevonden, doch Mr J. W. Frederiks, de voorzitter van het Kon. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, komt in zijn boekwerk: „De Meesters der Plaquette-Penningen” tot de conclusie, dat de plaquettes van deksel en bodem van de doos het eerst door Lutma zijn gemaakt en dat de penning, die veel minder artistieke kwaliteiten heeft dan de plaquettes van de doos, het werk is van zijn zoon Joannes Lutma de Jonge, eveneens lid van het Amsterdamse goudsmidsgilde.

De dichter Jan Vos heeft het volgende versje op deze penning gemaakt:

De Spaansche Hercules en Staatsche Pallas koomen
Naa tachtigh jaaren krijg, elkander tegemoet,
Men ziet hen afgestreen, en zat van menschebloedt
Te rust gaan in de schaauw van palm en olijboomen.
Zoo wordt het oorlogsvuur, door d'Amstel en het Y,
Voor eeuwig uitgeblust, de Wijsheid vind zich vrij
De Hemel opent zich, het Volk kan aassem haalen.
Eén vreed'olijf is meer dan duizent oorlogspraalen.

2. (Pl. II. 2) Een tweede penning werd gemaakt door de medailleur Jan Looft, deken van het goudsmidsgilde te Middelburg en stempelsnijder aan de Munt aldaar.

Deze penning vertoont op de voorzijde de Godin der Vrede gezeten in een zegewagen, die getrokken wordt door twee gekroonde leeuwen: de Spaanse en de Nederlandse Leeuw, terwijl de grond bezaaid is met wapentuig. Boven de zegewagen staat het opschrift: PAX.-HISPANO. BATAVA., terwijl het randschrift luidt: ET JUNCTI CURRUM DOMINAE SUBIERE LEONES (en de verenigde leeuwen hebben de wagen hunner meesteres getrokken).

De keerzijde bevat in een sierlijk randmotief, waaraan men de maker herkent, het opschrift: *Pacis fœlicitas, - Orbi Christiano, qua restituta - qua ad incitamentū demonstrata, - tot Regnis & Provinciis, - ad utrumq. solem, utrumq. oceanū terra mariq. parta securitas. - tranquillitatis publicæ - Spe & Voto. - Anno MDCXLVIII. - I. Looft i.* (aan de Christelijke wereld zij het geluk van de Vrede, door welke of hersteld, of tot opwekking voorgesteld zijnde, aan zovele rijken en landschappen, van de opgang tot de ondergang der zon, en van het éne tot het andere einde van de oceaan, is te land en te water de veiligheid verkregen, met hoop en wens van een algemene gerustheid. Anno 1648 door J. Looft gemaakt).

3. Dit breedsprakige opschrift komt ook op een derde penning voor, die nagenoeg dezelfde voorzijde heeft, hoewel de figuur van de Vrede en de Leeuwen aanmerkelijk beter getekend zijn en de plaatsing in het cirkelvlak van grotere kunde getuigt dan van de voorgaande penning. J. Looft was dan ook een be-

kwamer zilvergraveur dan medailleur. De maker van deze penning is niet bekend.
4. (Pl. II, 4) Een bijzonder aardige penning, ontworpen door Boxhorn en gesneden door de bekende en vruchtbare penningkunstenaar S. Dadler mag niet onvermeld blijven.

Op de voorzijde dansen, binnen een krans, straalsgewijs naar het midden gericht, zeven maagden, de zeven provincies voorstellende, rondom de vrijheidshoed, op de rand waarvan te lezen staat: PAX ET LIBERT. FOED. BELGII (de vrede en vrijheid van 't verenigde Nederland). Tussen de figuren en door deze vastgehouden aan linten de wapens der zeven provinciën.

Binnen eenzelfde krans op de keerzijde, staat het opschrift: LIBERTATI-FOEDERAT. BELGAR.-POST-TOT: PROPE SÆCULI-BELLUM CUM HISPAN: - ÆTERNA PACE-ÆTERNÆ FACTÆ-ANNO-MDCXLVIII. - BOXH. INV. S.D.F. (aan de vrijheid der verenigde Nederlanders, na een oorlog met de Spanjaarden van bijna een ganse eeuw, door een eeuwige vrede eeuwigdurend gemaakt. - Door Boxhorn ontworpen, door S. Dadler gemaakt).

Exemplaren van deze penning komen zelden voor; het Kon. Penningkabinet bezit een exemplaar in zilver.

5. Voorts bezit het Penningkabinet een merkwaardig stuk n.l. een door P. van Abeele gedreven zilveren penning, oorspronkelijk door deze gemaakt als herinnering aan het feit, dat Willem Graaf van Holland in 1342 aan Amsterdam het stadswapen schonk (voorzijde) en mede aan het feit, dat Keizer Maximiliaan van Oostenrijk in 1488 haar het recht verleende de Keizerskroon op het wapen te voeren (keerzijde).

Deze penning heeft men gewijzigd en aan de Vrede dienstbaar gemaakt. In plaats van het wapen van Amsterdam op de voorzijde houdt de Graaf een gezegeld papier, waarop het opschrift: 't VREEVERBOND Ao. 1648. Tussen de vertegenwoordigers der stad en de graaf de wapens der 7 provinciën. De muts van de Graaf is door een koningskroon vervangen, aanduidende de Koning van Spanje. Een der achterstaande burgers houdt een hoed op een stok. Op de afsnede is gegraveerd: **Philippus teekent met zijn handen-Het Vree verbont met seeven landen. - En staet zijn Reght en tietel af. - Dit tught het segel dat hij gaf.** De oorspronkelijke penning is waarschijnlijk gemaakt naar aanleiding van de inwijding van het nieuwe Stadhuis van Amsterdam in 1655, zodat deze gewijzigde penning dan na 1655 gedateerd moet worden. Daarenboven is de oorspronkelijke penning een holle gedreven plaquette-penning, terwijl deze posthume Vredespenning een massief na-gegoten exemplaar is. De diameter van 79 mm. is dan ook beduidend geringer dan die van de oorspronkelijke gedreven penning, die 83 mm. diameter heeft.

Vervolgens nog een tweetal penningen die weliswaar niet uitsluitend op de Vrede van Munster zijn gemaakt, doch niettemin wel degelijk er op betrekking hebben en in 1648 zijn verschenen:

6. (Pl. II, 6) De penning, geslagen ter herdenking van de Stichting van de Hogeschool te Harderwijk.

De voorzijde van deze penning, geslagen op last van de Staten van Gelderland en Zutphen, vertoont op de voorzijde het met de hertogshoed gekroonde wapen van Gelderland en het randschrift: VICTORIÆ PREMIUM LIBERTAS (de vrijheid is de beloning der overwinning), hiermede dus rechtstreeks doelende op de Vrede. De keerzijde bevat een cartouche, omrankt door fraai lofwerk, met het opschrift: PACE-DOMI FORISQUE - SANCITA: ACADE - MIA HARDERVICI-FUNDATA: ILL. OR-DINES DUC-GEL. COM. ZUT. IN REI-

MEMORIAM-HUNC-NUMMUM CUDI -FECERUNT. - 1648 (de vrede zo binnen als buiten het land gesloten, en de Hoge School te Harderwijk gesticht zijnde, hebben de zeer doorluchtige Staten van het Hertogdom Gelre en van de Graafschap Zutphen ter nagedachtenis daarvan deze penning doen slaan - 1648). Ook in dit opschrift wordt dus de Vrede vermeld.

7. En ten tweede de penning, welke door de Burgemeesters en de Raad van Amsterdam werd geslagen ter herinnering aan de eerste-steenlegging van het nieuwe raadhuis op de Dam.

Het oude raadhuis was te klein geworden en men had besloten een nieuw raadhuis te bouwen, dat in alle opzichten het symbool moest wezen van de grootheid van de vermaarde koopmansstad aan het Y. Daartoe werden de meest ervaren binnen- en buitenlandse bouwmeesters uitgenodigd ontwerpen in te zenden, waaruit dat van Jakob van Kampen en Daniël Stalpart werd gekozen. Men benoemde een commissie van toezicht, bestaande uit de Heren de Graaf, van Waveren, van Maarseveen en Geelvink en het grootse werk werd met zoveel energie in 1646 aangevat, dat reeds op de 20ste Januari 1648 met het heien kon worden begonnen.

Een goed denkbeeld van deze, voor die tijd geweldige onderneming, krijgt men door het feit te vermelden dat 13659 palen nodig waren om een stevig fundament te verkrijgen.

Het stadsbestuur wilde echter niet met de eerste-steenlegging wachten tot het heien voltooid zou zijn (hetgeen eerst op de 6e Oct. 1649 het geval was), doch men besloot deze plechtigheid nog in het jubeljaar van de Vrede te doen plaats vinden en zo werd dus op 28 October 1648 de eerste steen gelegd door verwanten van de vier burgemeesters, t.w. Gerbrand Pankras, Jacob de Graaf, Sybrand Valkenier en Peter Schaap.

De herinnering aan deze plechtigheid werd vastgelegd in een opschrift in de zaal der Vierschaar en door het slaan van vier gouden penningen, voor ieder der jongelieden.

De penning vertoont op de voorzijde het stadswapen van Amsterdam met de leeuwen en het jaartal 1648. terwijl op de keerzijde in het opschrift de nagedachtenis aan deze plechtigheid met de namen van de jeugdige metselaars voor het nageslacht wordt bewaard.

v. W.

R